

SAMFUNDSSIND: DANSKERNE HJALP HINANDEN UNDER CORONA

VIDENS TEMA

#3 JUNI 2020

CENTER FOR
FRIVILLIGT
SOCIALT ARBEJDE

Coronakrisen viste, at borgerne i den grad er klar til at hjælpe deres medmennesker, når der er brug for det. Men hvem er coronahjælperne? Hvad hjalp de med, og hvad var de drevet af? Med afsæt i tal fra en stor befolkningsundersøgelse af hjælpen under corona tegner vi i dette videnstema en profil af hjælperne og giver bud på, hvordan foreninger kan bruge viden fra coronakrisen til at udvikle det frivillige engagement.

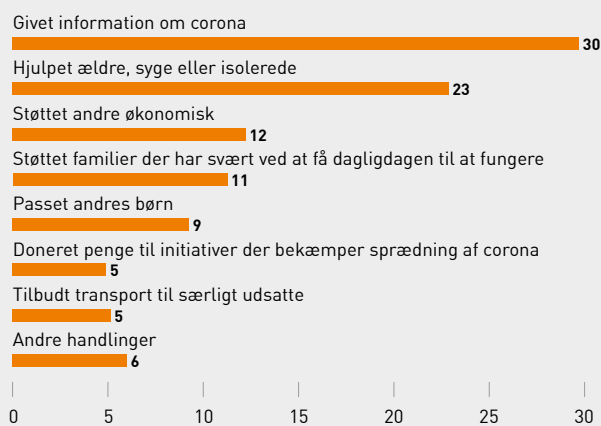
I mange uger i foråret 2020 var foreningslivet mere eller mindre lukket ned som følge af coronakrisen. Det betød, at de opgaver, som normalt løftes af organiserede frivillige i hele landet blev sat på pause eller måtte gentænkes. Samtidig så vi, at mennesker over alt i landet fra den ene dag til anden på egen hånd rakte ud til dem, der var særligt påvirket af og havde brug for hjælp under corona. Og netop den situation var en anledning til at undersøge den hjælp, som under normale omstændigheder er vanskelig at kortlægge.

I samarbejde med Sociologisk Institut på Københavns Universitet har Center for Frivilligt Socialt Arbejde (CFSA) gennemført en stor befolkningsundersøgelse under titlen 'Solidaritet og frivillighed i coronakrisen'. Mere end 3.000 danskere har svaret på det spørgeskema, som vi udsendte sammen med Danmarks Statistik i de første uger under corona.¹ Det er den undersøgelse, der ligger til grund for dette videnstema.

Over halvdelen af befolkning (54 pct.) har hjulpet andre under corona. Som det fremgår af figur 1, spænder opgaverne vidt: Således har godt hver tredje har hjulpet med at dele information og oplysninger om COVID-19 til andre (30 pct.). Hver fjerde har hjulpet ældre, syge, isolerede og andre personer i risikogruppen (23 pct.) med praktiske gøremål som ærinder, indkøb og hundeluftning. Men hjælpen har også taget form af telefonopkald til ensomme og udsatte borgere og til børnefamilier, der har været udfordret på tid og overskud.

Undersøgelsen kortlægger to typer af hjælpere: Dem, der hjælper i eget netværk, som primært udfører omsorgsopgaver, og dem, der hjælper uden for eget netværk, som oftere hjælper ved at donere penge enten til coronarelaterede initiativer eller til enkeltpersoner.

Figur 1. Hjelpeaktiviteter i forbindelse med coronavirus (COVID-19). Pct.

N=3.339. Besvarelserne summer ikke til 100 pct., da det var muligt at sætte kryds ved flere svarkategorier.

Med afsæt i de to typer coronahjælperne analyserer vi i dette videnstema de særlige kendetegn ved hjælperne og den hjælp, de har givet. Vi skal undervejs også møde hjælperne Lone og Malene for at få en dybere forståelse for, hvad der motiverede hjælperne under corona.

Videnstemaet giver således svar på:

- Hvem er hjælperne, og hvordan har de hjulpet?
- Hvorfor ser vi flere, der hjælper i eget netværk under corona?
- Hvordan adskiller motiverne for at hjælpe under corona sig fra organiserede frivilliges motivation?
- Hvordan viden om coronahjælp kan anvendes til at (videre) udvikle foreninger og frivillighed?

HVEM ER CORONAHJÆLPERNE?

Undersøgelsen af hjælpen under corona giver os et sjældent indblik i, hvem hjælperne er, og hvad der driver dem. Vi tegner en profil af de to typiske coronahjælpere: Dem, der hjælper i eget netværk, og dem, der hjælper uden for eget netværk.

Vi skal i dette afsnit se nærmere på, hvem coronahjælperne er. Som det fremgår af figur 2, var langt størstedelen af hjælpen selvorganiseret (63 pct.) og udført af privatpersoner, der hjalp personlige bekendtskaber (venner, familie og naboer) i deres netværk.

Figur 2 viser også, at de frivillige organisationer og foreninger ikke var den primære ramme for coronahjælpen. Således var under en femtedel af hjælpen (16 pct.) organiseret gennem frivillige foreninger og organisationer. Denne hjælp vil vi typisk betegne som frivilligt arbejde, og hjælperne som frivillige. I frivilligforskningen er fokus på det frivillige engagement, som ikke omfatter hjælp til personer i eget netværk, blandt andet fordi den form for hjælp minder om almindeligt husarbejde eller familær omsorg.

Figur 2. Hvem hjælpeaktiviteterne er organiseret af. Pct.

N=2264. Besvarelserne summer ikke til 100 pct., da det var muligt at sætte kryds ved flere svarkategorier.

Men hjælpen under corona har som sagt netop været givet i eget netværk, og denne form for hjælp kan sidestilles med det, der i forskningen karakteriseres som uformel hjælp (Hermansen 2016). Forskningen på dette område viser yderligere, at den netværkshjælp, som coronahjælpen er udtryk for, ofte vil være forbundet med en relationel forpligtelse, som vi ikke finder i formaliseret frivilligt arbejde. Ifølge Hermansen skal den netværksbaserede hjælp ses som en handling udført af pligt over for den person, som hjælperen er relationelt knyttet til fx gennem et familiært eller venskabeligt bånd. Det er derfor ikke givet, at de mennesker, der har hjulpet i eget netværk under corona, vil være motiveret

til uden videre at fortsætte deres engagement i et formaliseret frivilligt fællesskab, sådan som flere ellers har fremhævet de seneste måneder.

Med nærværende undersøgelse har vi fået en unik mulighed for at nærstudere hjælpen, og på den baggrund kan vi tegne en profil for de to typer af hjælpere, som har været fremherskende under corona.

De to typer af hjælpere vi ser på i det følgende, er:

- Dem, der udelukkende har hjulpet personlige bekendtskaber i eget netværk (venner familie, naboer).
- Dem, der har hjulpet uden for eget netværk. Denne hjælp tæller:
 - Hjælp organiseret gennem foreninger, frivillige såvel som offentlige organisationer, virksomheder, kirker og lignende
 - Hjælp organiseret gennem digitale netværk eller uformelle sammenslutninger.

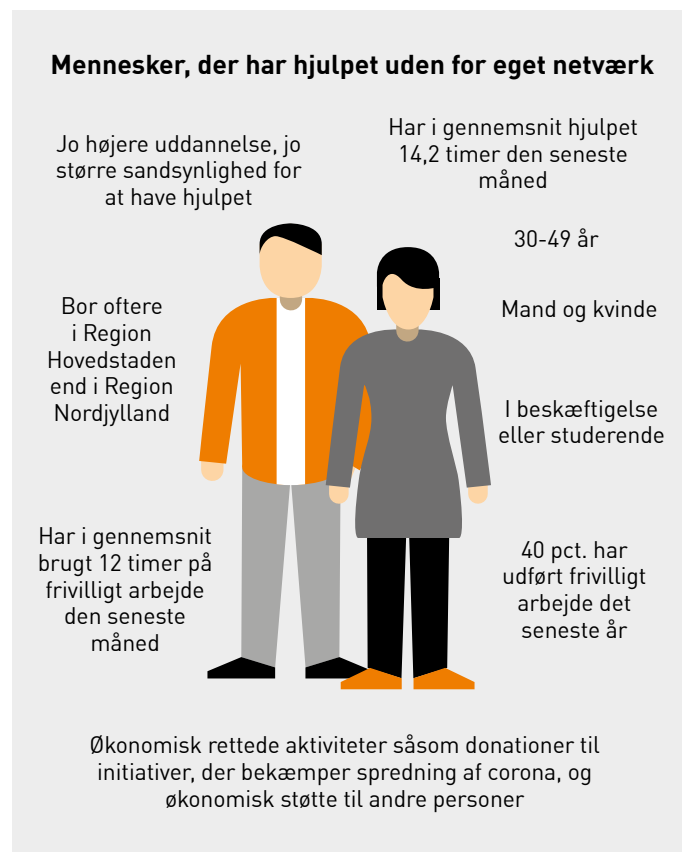
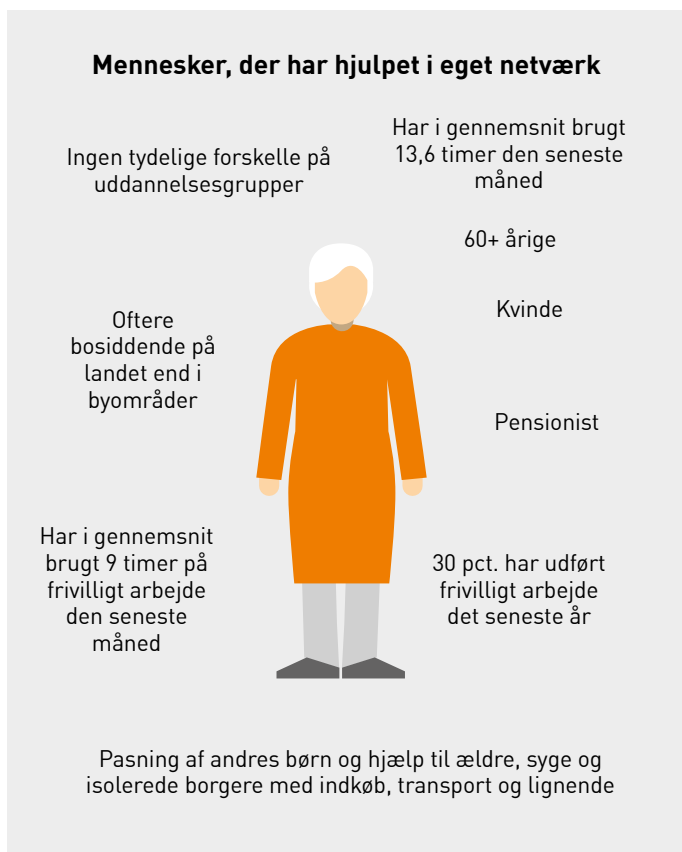
Hjælperne i eget netværk udgør 44 pct. Dem, der har hjulpet uden for eget netværk udgør 46 pct. For en nærmere beskrivelse af populationerne, se særskilt metodebilag.

Kvinder er de mest ihærdige hjælpere

Den første forskel på de to profiler finder vi, når vi ser på køn og alder. Mennesker, der har hjulpet i deres eget netværk, er hyppigere kvinder (46 pct.) end mænd (42 pct.). Blandt dem, der hjælper uden for eget netværk, er der ingen forskel på andelen af mænd og kvinder. Samme tendens finder vi også blandt traditionelle frivillige.⁴

Det er oftest de 60+ årige (50 pct.), der hjælper i eget netværk, men også de 50-59-årige er forholdsvis aktive (45 pct.). Alle andre aldersgrupper ligger under gennemsnittet (44 pct.). Blandt dem, der hjælper uden for eget netværk, ser vi oftest de 30-39-årige og de 40-49-årige (50 pct. for begge grupper). De 16-29-årige ligger omkring gennemsnittet (46 pct.).

I tidligere frivillighedsundersøgelser har vi set, at det især er de ældre og yngre, der lægger det største frivillige engagement, mens den midaldrende befolkningsgruppe ligger lidt lavere i statistikken. Dette har vi tidligere forklaret med, at de midaldrende har mindre tid og overskud til frivilligt arbejde i en periode af livet, hvor børn og arbejde fylder meget for de fleste (Frivilligrapporten 2016-2018). Det er derfor interessant, at netop den målgruppe i høj grad har bidraget med hjælp uden for deres eget netværk under coronakrisen. Måske fordi nedlukningen af samfundet har betydet, at alle har haft mere tid til rådighed end under normale omstændigheder.

Vi hjælper dem, vi kender på landet

Dem, der hjælper i eget netværk, bor hyppigere på landet (53 pct.) end i de større byområder (41 pct.). Omvendt bor dem, der hjælper uden for eget netværk, oftere i Region Hovedstaden (48 pct.) end i Region Nordjylland (38 pct.).

Fra tidligere undersøgelser ved vi, at det frivillige engagement er en smule højere på landet end i byen.⁵ Det skyldes blandt andet, at der er flere foreninger per indbygger på landet end i byen. En anden forklaring bygger på begrebet *gensidig afhængighed*, som antages at være mere udbredt på landet end i byerne. I land-områder er der større geografiske afstande, og der er sjældent det samme udbud af markedsbaserede og offentlige tilbud. Det bidrager til en større gensidig afhængighed blandt borgere på landet og øger tilbøjeligheden til at etablere frivillige fællesskaber.

Den gensidige afhængighed kan også være en del af forklaringen på, hvorfor dem, der hjælper i eget netværk, hyppigere findes på landet end i byerne. Omvendt kan vi forvente, at en mindre grad af gensidig afhængighed blandt byboer fordrer, at flere vil hjælpe personer uden for deres eget netværk. I landområderne vil indbyggerne desuden, alene på grund af et relativt overskueligt antal borgere, mere naturligt blive en del af hinandens netværk. Det samme er ikke nødvendigvis tilfældet i byer med flere tusinde indbyggere. Derfor er sandsynligheden og muligheden for, at man i stedet hjælper medborgere, man ikke kender, væsentligt større.

Uddannelse og beskæftigelse er afgørende – men ikke i forhold til hjælp i eget netværk

Blandt dem, der er i beskæftigelse, finder vi flest, der hjælper uden for deres eget netværk (49 pct.). Det samme gælder for studerende, hvor flertallet også hjælper uden for eget netværk (48 pct.). Desuden er der sammenhæng mellem uddannelse og hvor meget hjælp vedkommende udfører. Jo højere uddannelsesniveau, jo større sandsynlighed for at have hjulpet uden for eget netværk. Dem, der hjælper uden for deres eget netværk, ligner med andre ord til forveksling den typiske frivillige.

Fra tidligere undersøgelser af frivilligt arbejde ved vi, at der er sammenhæng mellem uddannelsesniveau og tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde. Det skyldes blandt andet sammenhængen mellem uddannelsesniveau og socioøkonomiske ressourcer, fordi begge faktorer har indflydelse på den enkeltes overskud og mulighed for at udføre frivilligt arbejde.

For dem, der hjælper i eget netværk, tegner der sig et noget andet billede. Her kan vi ikke se en sammenhæng mellem, hvem der har hjulpet og deres uddannelsesniveau. Tværtimod ligger alle uddannelsesgrupper omkring gennemsnittet med undtagelse af mennesker med en lang videregående uddannelse, der ligger en smule under. Uddannelsesbaggrund tyder således ikke på at have afgørende betydning for at yde hjælp i eget netværk.

Generelt har forholdsvist få pensionister bidraget med hjælp. Sandsynligvis fordi mange er i risikogruppen og/eller har undgået andre mennesker under coronanedlukningen. Men hvis vi udelukkende ser på dem, der hjælper i eget netværk, tegner der sig et anderledes billede: Her udgør pensionisterne faktisk den største andel (51 pct.). På trods af, at pensionister generelt var defineret som en risikogruppe under corona, har mange pensionister altså alligevel hjulpet i deres eget netværk. En forklaring kan være, at tilliden til personer i ens eget netværk er større, eller at pensionister under corona var forholdsvis dekoblet andre befolkningsgrupper og derfor måtte hjælpe hinanden i deres nære omgangskreds.

Sammenhæng mellem coronahjælp og deltagelse i frivilligt arbejde

Når vi ser på sammenhængen mellem hjælp og deltagelse i traditionelt frivilligt arbejde, er der interessante og væsentlige forskelle på de to profiler. 30 pct. af dem, der hjælper i eget netværk, har været engageret i frivilligt arbejde det seneste år. De har gennemsnit brugt ni timer den seneste måned på deres frivillige engagement.

For personer, der hjælper uden for deres netværk, ligger frivilligandelen på 40 pct. De har i gennemsnit brugt 12 timer den seneste måned på at arbejde frivilligt. Sandsynligheden for at have udført frivilligt arbejde er altså større blandt de personer, der under coronakrisen har hjulpet personer uden for deres eget netværk. Vi kan ikke med sikkerhed sige, at der er sammenhæng mellem at være frivillig og at hjælpe uden for eget netværk, men tallene tyder på, at den ene handling er med til at forklare og sandsynliggøre den anden.

Samtidig er det mere hyppigt, at personer, der hjælper uden for deres eget netværk, udfører frivilligt *socialt* arbejde. Det har 34 pct. gjort det seneste år. Kun godt hver fjerde (24 pct.), der udelukkende hjælper i deres eget netværk, har udført frivilligt socialt arbejde det seneste år. Vi ser ikke samme signifikante forskel på hjælpere i og uden for eget netværk på kultur-, idræts- og fritidsområdet.

Undersøgelsen viser altså, at personer, der hjælper uden for eget netværk, i høj grad ligner den klassiske frivillige hvad angår køn, beskæftigelse og uddannelse. Samtidig har en væsentlig større andel været engageret i frivilligt arbejde inden for det seneste år, når vi sammenligner med dem, der hjælper i eget netværk.

Det er interessant, at socioøkonomiske faktorer som uddannelsesniveau ikke ser ud til at have betydning for at have givet hjælp, når vi ser på dem, som udelukkende hjælper i eget netværk. En tendens, vi ellers ser i undersøgelser af den organiserede frivillighed. Det er i tråd med Hermansen (2016), der i sin forskning har peget på, at uformel hjælp ikke i lige så høj grad hænger sammen med personlige ressourcer (fx uddannelsesniveau) eller køn, som frivilligt arbejde gør.

Alt i alt tyder det på, at coronakrisen har motiveret en gruppe i befolkningen, som vi ikke normalt ser i det organiserede frivillige arbejde.

MOTIVATION FOR AT HJÆLPE I EN KRISETID

Vi skal nu møde Lone og Malene, som har hjulpet på hver deres måde under corona. Gennem deres fortællinger fra hverdagen før, under og efter nedlukningen bliver vi klogere på, hvordan og hvorfor de brugte tid på at hjælpe andre. Fortællingerne hjælper os til at forstå, hvilke motivationsfaktorer der er i spil, når mennesker hjælper i og uden for eget netværk.

Lone blev ekstra opmærksom på, hvem i hendes netværk der led afsavn

“Jeg gik i sort, da Danmark blev lukket ned,” fortæller Lone på 72 år. Som ældre borger var hun en af dem, der var i risikozonen. Det var ikke på grund af frygten for corona, at Lone gik i sort. Men derimod fordi hun fra den ene dag til den anden ikke kunne være sammen med mennesker på samme måde som før. Det er svært, når man er et socialt væsen.

Lone har boet i Vestjylland hele sit liv. Hun har fem børn og mange børnebørn. Hun har arbejdet som folkeskolelærer på den lokale skole i den lille by, hvor hun bor. I sin fritid har Lone etableret en musikforening, og hun er aktiv i den lokale kirke. Hun har med andre ord et stort netværk i sit lokalområde som hun nyder at være i kontakt med. Men midt i marts 2020 blev alle sociale aktiviteter med ét lukket ned.

“Jeg er vant til at have en fyldt kalender og til at futte og fare og se mine venner og mine børn, så det handlede på mange måder om at geare ned,” siger Lone.

Hun oplevede det som et kæmpe chok ikke at kunne være så social og aktiv, som hun plejer, men så samtidig, at også andre i hendes lokalsamfund blev påvirket.

“Der var der mange andre, der havde det værre end mig, eller var i klemme. Når man bor i en lille landsby, så ved man rigtig meget om hinanden, og man ved også, hvem man skal have et øje på, og hvem man skal huske på,” fortæller Lone.

Nogle kunne ikke besøge deres ægtefæller på plejehjem. Nogle kunne ikke få kontakt til deres børn, og nogle var syge og nervøse for at få corona. Fælles for dem var ifølge Lone, at de ligesom hende selv stadig havde brug for social kontakt. Eftersom skoler, foreninger og kirker var lukkede, begyndte Lone at tænke i alternativer.

Hun besøgte folk i deres haver. Hun ringede til mennesker, hun vidste var påvirket af krisen, og hun sendte mails med opfordringer

til folk om at se koncerter, kor eller folkemusik eller deltage i fællessang på nettet. Hun havde særligt fokus på dem, der var triste eller svagelige. At tage sig af dem, der havde brug for hjælp, er noget, Lone har med fra sine forældre.

“Mine forældres indstilling var meget klar: Vi kommer ikke uden om en kristen indstilling til næstekærlighed. Mine forældre havde på mange måder et hårdt liv, men hvis der var nogen i byen, der mistede et barn, så sagde de med det samme: Så skal vi hen til dem. Hvis de vidste, at nogen var i sorg eller havde det svært, så skulle vi tage os af dem. Det lå så dybt i mine forældre, og det livssyn har jeg helt sikkert fået med hjemmefra. Man behøver ikke sige så meget, men det er vigtigt, man er der,” fortæller Lone.

Under coronakrisen så Lone, at mange i hendes netværk oplevede et stort afsavn. De kunne fx ikke se deres børn, og på plejehjemmene måtte der kun være en enkelt pårørende til stede, når en ældre borger døde. Det er svært, når man ikke kan være sammen med dem, der betyder noget for en.

“Jeg vidste godt, at jeg ikke kunne tage savnet fra folk, men jeg kunne være med til at dulme det afsavn, mange folk følte, fordi de ikke kunne være tæt på deres kære,” siger Lone.

Ved at være til stede og være fælles om at savne oplever Lone, at vi hver især kan føle os båret af fællesskabet. Lones motivation for at hjælpe mennesker i hendes eget netværk er i høj grad et udtryk for hendes generelle livsindstilling. For Lone blev coronakrisen både en anledning til at værdsætte fællesskabet og til at gøre noget ud over det sædvanlige.

“Jeg blev bevidst om, hvor mange muligheder vi normalt har for at være sammen, men jeg oplevede også, at der opstod et nyt fællesskab i at savne hverdagen sammen.”

Samfundssind som grundindstilling

Lones fortælling om at hjælpe under corona kredser om afsavn og om at stå sammen i savnet. Denne indstilling er i tråd med den politiske retorik under coronakrisen, hvor det “at stå sammen hver for sig” og udvise “samfundssind” var centrale budskaber. Det klare budskab fra regeringen og myndighederne kan være medvirkende til, at så mange mennesker trådte til og hjalp andre, mens landet var lukket ned. Den vedholdende italesættelse af samfundssind har muligvis været et incitament for mange til at udføre små uformelle hjælpehandlinger for andre.

Det særlige ved engagementet under corona er, at det ikke er organisationerne, der engagerer frivilliges handlekraft, men at der tale om et bredt folkeligt engagement uden om den formaliserede ramme, som organisationerne udgør.

Samtidig ser vi hos mennesker som Lone, at samfundssindet på mange måder er et integreret livssyn, som for alvor kom i spil under coronakrisen. Under corona blev samfundssindet så at sige aktiveret gennem de uformelle hjælpegerninger, som Lone og mange andre udførte under nedlukningen. Hos Lone blev engagementet ydermere knyttet an til værdier om næstekærlighed, som hun normalvis udtrykker i mere formelle sammenhænge i kirken og i foreningslivet.

Røde Kors-hjælperen Malene genvandt kontrol og fandt mening i en uvis tid

Malene er 47 år og single. Da hendes mor blev alvorligt syg, besluttede hun efter 15 år i England at flytte tilbage til Danmark, så hun kunne være tæt på og hjælpe i hverdagen fx med at køre moren på hospitalet. Malene bor alene i en lejlighed i Nordsjælland. Da coronakrisen ramte Danmark, blev Malene afskediget fra sit job, og hun begyndte at sig som efter andre steder, hvor hun kunne gøre noget.

”Der er mange ting, man ikke selv kan styre, fx en coronavirus, men man kan selv styre, hvordan man reagerer. Situationen er som den er, og nu måtte jeg spørge mig selv: Hvad kan man så?”, siger Malene.

Svaret på det spørgsmål blev Røde Kors’ Corona Hjælpenetværket. En af Malenes venner gjorde hende opmærksom på, at Røde Kors søgte frivillige til deres hjælpenetværk. Netværket er et landsdækkende initiativ, hvor Røde Kors under corona matcher hjælpere i lokalområder med folk, der har brug for hjælp.

Malene har tidligere været administrativ frivillig i forskellige engelske organisationer, og da hun kontaktede Røde Kors vidste hun, at hun helst ville have en administrativ, koordinerende rolle. Hos Røde Kors fik hun et frivilligt job, hvor hun tre gange om ugen sad ved telefonen og koordinerede den landsdækkende indsats. Her kunne hun både hjælpe dem, der havde brug for hjælp, og dem, der ønskede at hjælpe andre.

”Hvis jeg bare havde meldt mig til at hjælpe et enkelt menneske i mit lokalområde, ville det være begrænset, hvor mange mennesker jeg kunne hjælpe. Men hvis jeg koordinerer, kan jeg hjælpe flere tusinde mennesker. Jeg kan godt lide følelsen af at handle, at gøre noget, i sådan en krise, hvor der ellers er meget, man ikke kan gøre så meget ved. Ved at hjælpe med at koordinere, når jeg langt ud. Jeg ringer rundt og hjælper mennesker i hele landet og gør ikke kun en forskel i mit eget område. Det bliver jeg motiveret af,” siger Malene.

Malene bliver med andre ord motiveret af at handle og dermed flytte sig fra en mere passiv rolle. Ved at melde sig som frivillig fik Malene med sine egne ord ”mulighed for at tage hånd om situationen”.

Malene fortæller, at hun var imponeret over Røde Kors, og over hvor velorganiseret hele indsatsen var. Det gjorde det nemmere at være frivillig og kunne gøre noget. Hendes engagement i Røde Kors bidrog til, at hun fandt et formål under corona. Hun havde en oplevelse af at gå på arbejde tre gange om ugen, når hun skulle ”ind på kontoret”.

Hvis Malene får fuldtidsarbejde, kan hun ikke lægge så mange timer, som hun gjorde under corona, men hun vil gerne fortsætte som frivilligkoordinator, ”fordi det giver endorfiner at hjælpe andre og at lykkes med at få andre til at hjælpe”.

Mulighed for at handle er vigtigt under en krise

Malenes hjælperfortælling handler om ansvar og kontrol. Malene beskriver, hvordan hun følte, at coronakrisen kaldte på handling. Røde Kors blev stedet, hvor Malene kunne handle. Sociologen Lois (2003) har beskrevet, hvordan det frivillige arbejde kan give mennesker en følelse af kontrol i en krisetid. At få mulighed for at handle og gøre noget gennem en organisation som Røde Kors kan være en måde at forsøge at få styr på en ellers ukontrollerbar situation. I Malenes tilfælde er motivationen for at hjælpe knyttet til en rationel handling på baggrund af Malenes egne følelser. Samtidig er det en forudsætning for Malene, at det sker i en kontekst, hvor engagement giver mening.

Forskellen på Lone, som hjælper i eget netværk, og Malene, som hjælper uden for eget netværk, handler først og fremmest om det netværk, de i forvejen har – eller ikke har. Lone har allerede en stor familie og omgangskreds, der hvor hun bor, mens Malene lige er flyttet tilbage til Danmark og ikke har et stort netværk i sit lokalområde.

Begge fortællinger handler om et ønske om at hjælpe i en situation, hvor de normale rammer er sat ud af spil. Men Lone og Malene har forskellige grunde til at hjælpe. For Lone handler det om traditioner, fællesskab og næstekærlighed, mens det for Malene handler om at genvinde kontrol, hjælpe mange og opnå stor effekt ved sin indsats. Sagen – at mennesker lider nød eller afsavn under corona – motiverer dem begge, men der er forskellige værdier og identiteter knyttet an til, hvordan de hjælper (Habermann 2007).

CORONA-UNDERSØGELSE GIVER ANLEDNING TIL REFLEKSION FOR FORENINGER OG ANDRE CIVILSAMFUNDSAKTØRER

Mange foreninger har under corona draget vigtige erfaringer, som kan bidrage til at udvikle og styrke tilbud og indsatser. CFSA og KU's undersøgelse af hjælp under corona er ligeledes en anledning til refleksion: For hvad kan foreninger og civilsamfundsaktører lære af civilsamfundets uformelle engagement i foråret 2020? Det giver vi afslutningsvis tre bud på.

1. Ikke kun mennesker med lang uddannelse hjælper andre

I undersøgelser af det frivillige arbejde finder vi som tidligere beskrevet flest frivillige med en lang videregående uddannelse og i beskæftigelse. Derfor er det interessant, at undersøgelsen af hjælp under corona indfanger en gruppe af hjælpere, som ikke lader sig definere ved et bestemt uddannelsesniveau, eller som ikke nødvendigvis er i beskæftigelse.

Mange af de mennesker, der hjælper i eget netværk under corona, er pensionister, og der tegner sig ikke et entydigt billede af deres uddannelsesniveau eller beskæftigelsesgrad. Det vidner om, at lysten til at hjælpe findes over alt i befolkningen, og ikke kun blandt højtuddannede og mennesker i beskæftigelse, som er stærkt repræsenteret i traditionelle undersøgelser af det frivillige arbejde. Højtuddannede og mennesker i beskæftigelse tiltrækkes måske i højere grad af at engagere sig i mere formaliserede rammer, som organisationerne tilbyder. Det er Malenes engagement i Røde Kors et eksempel på. For hende har det betydning, at der er en tydelig ramme om hendes engagement, fordi det er en form, hun allerede kender og trives med.

Når vi ser på dem, der hjælper under corona, er der en relativt stor gruppe i befolkningen, der bliver motiveret af i en mere uformaliseret ramme at hjælpe mennesker, de har kendskab til, tæt på, hvor de bor – sådan som vi så det med Lone. Den gruppe er ikke defineret af et bestemt uddannelsesniveau eller beskæftigelsesgrad.

Spørgsmålet er, hvordan foreninger og organisationer kan bruge den viden i arbejdet med at rekruttere og motivere frivillige. Det kan fx være relevant at overveje:

- Henvender foreningens rekrutteringsstrategi sig (bevidst eller ubevidst) primært til særlige befolkningsgrupper fx højtuddannede?
- Giver undersøgelsen anledning til at overveje, om foreningen skal udvikle peer-to-peer-metoder, der giver nye grupper af frivillige mulighed for at hjælpe mennesker, de i højere grad kan spejle sig i?
- Hvordan kan foreningen facilitere tilbud eller aktiviteter, som giver nye grupper af frivillige mulighed for at hjælpe mennesker i deres eget lokalområde?

2. Hjælp i eget netværk når ikke ud til alle befolkningsgrupper

Det er med undersøgelsen af hjælpen under corona blevet tydeligt, at mennesker, der har et godt netværk omkring sig, er bedre stillet end mennesker uden et personligt netværk. Derfor har udsatte borgere været særligt sårbare under corona.

På trods af udbuddet af både formaliseret og ikke-formaliseret hjælp under corona svarer gruppen af ikke-beskæftigede i undersøgelsen, at de ikke får den hjælp, de har behov for. En oplagt forklaring er, at dem, der står uden for arbejdsmarkedet, også i højere grad er dekoblet det omkringliggende samfund end mennesker i beskæftigelse. Dermed har de ikke i sammen grad adgang til den hjælp, der udbydes, ligesom den hjælp, der udbydes, ikke kan nå frem, fordi netværkene mellem de to grupper ikke er forbundet. Da samfundet lukkede ned, så vi med andre ord, at dem, der var udsatte og isolerede før corona, blev endnu mere udsatte og isolerede under corona.

Den observation understreger, at selvom borgerne i stor stil hjalp hinanden under corona, er der i den grad brug for de etablerede og rammesatte tilbud, som frivillige sociale foreninger og organisationer faciliterer. Samtidig betød beslutningen om at lukke samfundet ned også, at foreninger og organisationer var nødt til at sætte tilbud og aktiviteter i bero.

Spørgsmålet er, hvordan frivillige sociale foreninger og organisationer kan imødekomme situationer, hvor traditionelle tilbud er udfordret, og hvor sårbare og udsatte borgere stadig har et stort behov for hjælp. Det kan fx være relevant at overveje:

- Hvilke af foreningens målgrupper viste sig særligt vanskelige at nå ud til under corona? Og hvorfor?
- Giver erfaringerne fra coronakrisen anledning til at udvikle eksisterende tilbud eller helt nye initiativer, som i højere grad sikrer, at I kan nå særligt udsatte eller sårbare mennesker i foreningens målgruppe?

3. Det coronadrevne engagement efter corona

Det er sandsynligt, at mange af de mennesker, der hjalp under corona, har været drevet af et engagement, der knytter sig direkte til coronakrisen. Mange mennesker fik mere tid i kalenderen under nedlukningen af Danmark. Samtidig blev vi opmærksomme på, at mennesker, der var isoleret som følge af corona, havde brug for hjælp. Endelig kan også politikere og myndigheders appel om at udvise samfundssind have haft betydning for borgernes engagement. På grund af den særlige situation er det langt fra sikkert, at det store civilsamfundsengagement uden videre kan konverteres til et mere fast frivilligt engagement efter krisen. Som vi har dokumenteret i videnstemaet har borgerne primært hjulpet med praktiske opgaver i eget netværk tæt på, hvor de bor.

Organisationer som Røde Kors oplever fortsat stor vilje til at hjælpe, ligesom de kan se, at behovet for hjælp fortsat er til stede. Fx blandt folk, der udskrives efter et sygdomsforløb med corona, og som ikke har et netværk, der kan hjælpe dem. Eller blandt de udsatte, der har modtaget hjælp via netværket. Røde Kors har på den baggrund besluttet at videreføre deres hjælpenetværk. Formålet med netværket er at understøtte behovet for umiddelbar hjælp og samtidig imødekomme de hjælpere, der drives af hurtigt at kunne omsætte behov til handling.

Motivationen bag coronahjælpen ligner på mange måder den motivation, vi kender fra den episodiske frivillighed, hvor engagementet er karakteriseret ved at være tidsbegrænset og indsatsen konkret⁷. Vi ved, at en gruppe af mennesker bliver motiveret af at kunne engagere sig i mere afgrænsede opgaver, men også, at netop den type engagement kan være vanskeligt at give plads til, særligt i det frivillige sociale arbejde, hvor relationer og et længerevarende engagement er en forudsætning for at kunne skabe forandringer hos målgruppen.

Spørgsmålet er, om coronakrisen kan være en anledning til at gentænke og udvikle ikke bare foreningens tilbud og aktiviteter, men også rammerne og præmisserne for et frivilligt engagement. Det kan fx være relevant at overveje:

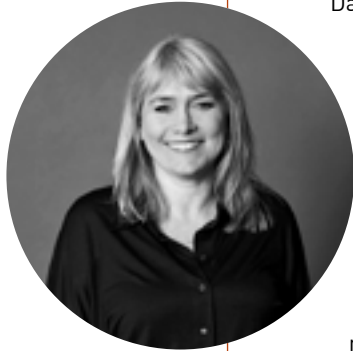
- I hvilket omfang kan foreningen udvikle tilbud og aktiviteter, så frivillige har mulighed for at engagere sig i mere afgrænsede opgaver, som er meningsfulde både for foreningen og de frivillige?
- I hvilket omfang kan foreningen engagere og integrere frivillige, som ikke ønsker et fast engagement?
- Hvordan kan foreningen bygge bro mellem episodisk frivillige og faste frivillige?
- Hvordan kan foreningen over tid arbejde med at motivere episodisk frivillige til at engagere sig i længerevarende og mere forpligtende opgaver?

NOTER

- 1 Danmarks Statistik har stået for dataindsamlingen. Der er sendt spørgeskema ud gennem e-boks til et repræsentativt udsnit af befolkningen og suppleret med telefoninterviews (i alt 8.000 borgere). Tallene i dette vidensstema bygger på 3.389 besvarelser.
- 2 Vi har set eksempler på, at organisationer har oprettet hjælpenetværk, men langt det meste af hjælpen er alligevel givet til mennesker i hjælpernes personlige netværk. Når vi spørger de personer, der har modtaget hjælp under corona, bekræftes denne tendens. Godt to ud af fem angiver, at de har fået hjælp fra personlige bekendtskaber (38 pct.), mens kun tre pct. siger, at de har fået hjælp af frivillige fra foreninger og organisationer. Behovet for, at frivillige sociale foreninger tilbyder hjælp til udsatte mennesker uden personligt netværk, er blevet særlig tydeligt under corona, hvor netop den målgruppe har været særligt sårbar, fordi den ikke har familie, venner eller bekendte, der kan træde til, når den har brug for hjælp.
- 3 Frivilligt arbejde defineres typisk ved, at indsatsen udføres for personer, som ikke indgår i den frivilliges familie eller slægt. Man sonderer altså mellem almindelig omsorg for og hjælp til familiemedlemmer og frivilligt arbejde, hvor indsatsen er til gavn for andre end én selv, ens familie og personlige netværk. Den mest gængse karakteristik af en frivillig, der er forskningsmæssig konsensus om, kan du læse her: <https://frivillighed.dk/guides/fakta-og-tal-om-danskernes-frivillige-engagement>
- 4 Tidligere var mændene overrepræsenteret i frivilligstatistikkerne, men i de senere år har kønsforskellen udlignet sig.
- 5 Vidensstema #2: Frivilligheden topper i kommuner på landet, CFSA 2020.
- 6 Lone og Malene er blevet interviewet enkeltvis ud fra en semistruktureret interviewguide. Se særskilt metodebilag.
- 7 Se Vidensstema #1: *Flere frivillige engagerer sig i episodiske indsatser*, CFSA 2019.

LITTERATUR

- Boll, Frederik C. 2020: *En ekstraordinær frivillighed i en ekstraordinær tid*, Ingerfair
- Habermann, Ulla 2003: *En postmoderne helgen? – om motiver til frivillighed*, Museum Tusulanums Forlag
- Hermansen, Jonathan 2016: *Intangible activities—the prevalence of informal helping in Denmark*, Journal of Civil Society
- Hjære, Mette, Jørgensen Helene Elisabeth Dam og Sørensen, Malthé Lindholm (2018): *”Tal om frivillighed i Danmark”*. *Frivilligrapport 2016-2018*, Center for Frivilligt Socialt Arbejde
- Lois, Jennifer 2003: *Heroic Efforts - The Emotional Culture of Search and Rescue Volunteers*, New York University Press

CORONA-SAMFUNDSSIND ELLER ALMINDELIG HVERDAGSHJÆLP?

Fra tid til anden bliver vi på Center for Frivilligt Socialt Arbejde spurgt, hvad vi ved om de mennesker, der hver dag af egen drift gør en forskel for andre et eller andet sted i Danmark. Fx hjælper med at lufte naboens hund, passe genboens børn et par timer eller købe ind for den ældre, svagtseende dame henne på hjørnet. Kort sagt det, der under corona blev kaldt samfundssind.

I dette vidensstema tegner vi et billede af den uformelle hverdagshjælper med afsæt i den befolkningsundersøgelse, som vi under coronakrisen gennemførte sammen med Københavns Universitet. Data fra undersøgelsen giver os mulighed for at analysere den hverdagshjælp, der under normale omstændigheder er meget vanskeligt at kortlægge. Vidensstemaet siger med andre ord *både* noget om hjælpen under corona *og* om, hvordan og hvem der under normale omstændigheder hjælper andre både i og uden for deres netværk.

Den opmærksomme læser vil notere sig, at andelen af hjælpere under corona er markant højere end andelen af frivillige. Betyder det, at der er et stort, uførløst potentiale for at rekruttere nye frivillige til det lokale foreningsliv?

Mit bud vil være, at det ikke nødvendigvis kommer til at vrimle ind i foreningerne med nye frivillige. Ganske enkelt fordi der er forskel på at være frivillig i formel sammenhæng og på at give en hånd med, når der er brug for det. Til gengæld kan det være en anledning til, at foreninger giver deres aktiviteter et serviceeftersyn: Måske kan komplekse aktiviteter oversættes til håndgribelige, gode gerninger, som er lette for folk at integrere i deres hverdag – og som de kan tage sig af, når de har tid? Måske den tilgang giver mulighed for at nå andre typer af frivillige blandt de mange hverdagshjælpere.

Laura Auken
Centerchef, Center for Frivilligt Socialt arbejde

Vidensstema #3 Danskerne hjælper trods corona

Af Malthe Lindholm, Nathalie Perregaard, Mette Hjære og Suzette Frovin.

Juni 2020

Center for Frivilligt Socialt Arbejde,
Albanigade 54 E, 1. sal
5000 Odense C

Telefon 66 14 60 61
info@frivillighed.dk
frivillighed.dk

ISSN 2596-979X
ISSN 2596-9803 (online)

Grafisk tilrettelæggelse og layout:
lindhardt-krull.dk

Center for Frivilligt Socialt Arbejdes publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

Pressekontakt:
Suzette Frovin
Mobil 61 66 81 87

CFSA's Vidensstemaer – en del af Frivilligrapporten 2019-21

CFSA udgiver løbende Vidensstemaer, der baserer sig på tal fra Frivilligrapporten 2019-21. Temaerne analyserer og perspektiverer væsentlige frivillig- og civilsamfundstendenser i Danmark.

Siden 2010 har CFSA systematisk dokumenteret udviklingen i frivilligheden, særligt på velfærdsområdet, med udgivelsen af Frivilligrapporten. Rapporten består altid af tre aktuelle, sammenlignelige undersøgelser af hhv. danskernes frivillige engagement, frivillige sociale foreningers rammevilkår og kommunernes (sam)arbejde med frivillighed og civilsamfund. Frivilligrapporten er finansieret af statslige midler.

Center for Frivilligt Socialt Arbejde er det landsdækkende videns- og udviklingscenter, der styrker frivilligt socialt arbejde i Danmark. Siden centret blev oprettet af socialministeren i 1995, har vi beskæftiget os med at styrke og udvikle frivillighed og civilsamfund på velfærdsområdet. Vores arbejde tager afsæt i aktuel viden om frivillighed og civilsamfund og i mange års erfaring fra vores samarbejde med frivillige, foreninger og offentlige institutioner.

